

Таким чином, приходимо до висновку, що українські науковці пла-
нували відсвяткувати десятирічний ювілей ВУАН за аналогією прове-
дення попередніх внутрішньоакадемічних заходів. Натомість владні кола
святкування ювілею бачили більш широким, через що концепцію святку-
вання було відредаговано Упрнаукою НКО УСРР за зразком святкування
двохсотріччя АН СРСР. Зважаючи на переломні зміни у житті Академії
та ідеологічний наступ на українську науку, перший ювілей ВУАН так і
не було відсвятковано.

ДО ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ АСТРОНОМІЇ: НАУКОВА БІОГРАФІЯ ПАРАСКОВІ ГЕОРГІЙВНИ ПАРХОМЕНКО

Балишев М.А.

Одним з давніх осередків української астрономічної науки є Харків. За період понад 150 років у Харківській астрономічній обсерваторії працювала ціла низка видатних вчених, які отримали визнання у світовій астрономічній науці та суттєво вплинули на розвиток сучасного природознавства, утворилася наукова планетна школа. Але повноцінну системну роботу з реконструкції етапів розвитку астрономічної науки у Харкові та її персональної історії було розпочато лише у ХХІ ст. Це є однією з головних причин, що імена деяких вчених, їх наукова біографія та особистий вклад у скарбницю вітчизняної астрономічної науки упродовж тривалого часу залишалися поза увагою спільноти дослідників. Одним з них є ім'я українського вченого-астрофізика Параксової Георгійвни Пархоменко (1887-1970).

Постать П. Г. Пархоменко є класичним прикладом того, коли людина присвятила все своє життя служінню Науці, своєму головному покликанню – астрономії. У біографії Пархоменко тісно сплелися всі складові і її таланту, і її «неуспішності» у людському вимірі. Її шлях до науки був тернистим.

Наукова діяльність П. Г. Пархоменко була присвячена всебічному вивченням сонячної атмосфери, теоретичним аспектам фізики Сонця, дослідженням малих планет, спостереженням за сонячними та місячними затемненнями. Вона є авторкою багатьох наукових публікацій у провідних європейських та радянських астрономічних виданнях.

Народилася Параксової Георгійвна Пархоменко в 1887 р. у місті Зіньків Полтавської губернії в сім'ї фельдшера Зіньківського повіту (містечко Опішня) Г. Й. Пархоменка [3]. Отримавши добру початкову освіту, П. Пархоменко намагається реалізувати свою мрію – займатися вивченням зорь. Але тільки 1907-го року в Харкові були відкриті Вищі жіночі курси, які давали можливість отримати вищу освіту. У 1914 р. вона стає слухач-

кою їх фізико-математичного відділення [1]. Цього ж року П. Пархоменко бере участь в експедиції Харківської астрономічної обсерваторії (ХАО) під керівництвом її директора проф. Л. О. Струве (1858-1920) у м. Генічеську для спостереження повного сонячного затемнення [2]. Після цієї поїздки починає працювати в ХАО на посаді допоміжного обчислювача, виконуючи обробку меридіанних спостережень полярних зорь [3].

З 1923 р. П. Г. Пархоменко – енергійна аспірантка науково-дослідної кафедри астрономії Харківського інституту народної освіти (ХІНО) з щільним графіком наукової роботи у ХАО [1]. У 1926 р. Пархоменко, яка вже має в своєму активі низку публікацій в європейських астрономічних виданнях, приймають до Французького астрономічного товариства [4].

У грудні 1927 р. спільно з проф. М. М. Євдокимовим (1868-1941) та проф. Б. П. Осташенко-Кудрявцевим (1876-1956) Пархоменко, закінчивши аспірантуру, бере участь у спостереженні повного затемнення Місяця, а саме: за допомогою 82-мм рефрактора фіксує моменти фаз, проходження тіні повз кратери та покриття зорь. Її наполегливість та відданість роботі отримала достойне відзначення: на засіданні кафедри астрономії ХІНО було вирішено питання про її переведення на посаду наукового співробітника ХАО. Упродовж 1928-1931 рр. Парасковія Георгіївна перебувала у наукових відрядженнях: до Пулковської обсерваторії (спостереження Сонця); до Криму, де працюючи у Сімеїзькій обсерваторії, відкриває невеликі астероїди головного поясу – малі планети «Неуйміна» (№1129) та «Шакунтала» (№1166).

Працюючи у Харківській астрономічній обсерваторії Пархоменко проводить системні спостереження і фотометривання змінних зорь за допомогою фотометра Цельнера, фокусуючись на досліджені зорь RZ Cassiopeiae і AR Lacertae; фотографує область Sygnus за допомогою рефрактора Мерца зі 120-міліметровим астро-триплетом [1]; розпочинає підготовку наукової монографії «Оптична структура сонячної та зоряної атмосфер», де викладає особисту теорію, основні постулати якої викликали жваві дискусії колег як «сугто теоретичних» відносно до конкретних природних явищ [1]. Слід констатувати, що даний видавничий проект монографії Пархоменко так і не був здійснений. Вона ж, незважаючи на зауваження, активно пропагувала його, наприклад, беручи участь в роботі Першого Всесоюзного з'їзду астрономів (Москва, 1934 р.). В цей час Пархоменко активно публікується в журналах «Astronomische Nachrichten» та «Астрономічному журналі», в яких друком виходить низка її наукових статей.

Непростим політичним забарвленням вирізняється даний історичний період в житті відновленого Харківського державного університету, до структури якого входила Харківська астрономічна обсерваторія. Непрос-

тим він став і в житті П. Г. Пархоменко. Упродовж багаторічної наукової діяльності в ХАО вона зарекомендувала себе як безкомпромісний і принциповий співробітник, вимогливий до себе і оточуючих. Тому навколо неї все частіше починають виникати певні кон'юнктурні моменти внутрішньої конкуренції. Наслідком цієї конкурентної боротьби став наказ ректора ХДУ Я. С. Блудова від 17.03.1934 р.: «Звільнити молодшого наукового робітника П. Г. Пархоменко, як ідеологічно ворожий елемент, що систематично ігнорує громадську роботу і водночас з цим веде антирадянські розмови, іронізує над всіма постановами Уряду і партії...» [1].

Звільнення з ХАО та університету за «політичною статтею» дуже негативно позначилося на науковій роботі Пархоменко. На певний час вона припиняє астрономічну діяльність і переходить до Харківського НДІ гігієни праці та профзахворювань, досліджуючи питання впливу відбиття світла на освітленість робочих приміщень [3].

У зв'язку з відновленням скасованих після революції вчених ступенів і звань деяким колегам Пархоменко за рішенням Держкомісії НКО УРСР були надані наукові звання без захисту дисертації (за сукупністю підготовлених наукових робіт). Парасковії Георгіївні з її значною публікаційною та науковою діяльністю було відмовлено... Не затвердили її і до складу офіційної експедиції ХАО на Північний Кавказ (станицю Білоріченську), де у червні 1936 р. астрономи спостерігали унікальне явище повного сонячного затемнення, яке отримало назву «Велике радянське затемнення». Прагнучи повернутися до астрономічної роботи, вона самостійно виїхала на спостереження та приєдналася до харківської експедиції [1].

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. Пархоменко зосереджує всі свої зусилля на підготовці дисертаційної роботи, відразу – на здобуття докторського ступеня. З метою конструктивного обговорення загальних положень дисертації, здійснює спробу залучити до наукової дискусії європейських астрономів. Вона звертається з відкритим листом, який має заголовок «Структура сонячної атмосфери», до колег через англійський астрономічний журнал «The Observatory». В ньому Пархоменко викладає тези щодо переваг авторського «зворотнього методу» дослідження коефіцієнту поглинання у порівнянні з «прямим» як найбільш правильного. Закінчивши у 1937 р. оформлення дисертаційної роботи «Метод вивчення сонячної атмосфери», вона спочатку обирає місцем її захисту Державний астрономічний інститут імені П. К. Штернберга (Москва) за участю академіка В.Г. Фесенкова, згодом – Головну астрономічну обсерваторію в Пулково [1]. Але, необхідно констатувати, що тематика роботи Пархоменко була не традиційною для тодішньої радянської астрономічної науки. Вона занадто рельєфно виділяється серед інших досліджень, оскільки є більш характерною для західної, «американської астрономії» [3].

Тому радянська астрономічна спільнота не бажала сприймати ідеї П. Г. Пархоменко, надавши роботі дуже негативні рецензії. Нажаль, ці події зламали Параксовію Георгіївну. Вона перериває свою чвертьвікову наукову діяльність у Харківський астрономічній обсерваторії, виїздить з Харкова до Криму, до Сімеїзької астрономічної обсерваторії, де упродовж майже тридцяти років живе усамітнено. Там і завершилось її життя.

Але колеги не забули про П. Г. Пархоменко та про її внесок в астрономічну науку. Після її смерті ім'ям астронома була названа мала планета №1857 – «Parchomenko», відкрита у серпні 1971 р. в Кримській астрофізичній обсерваторії [3].

Література

1. Архів Науково-дослідного інституту астрономії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.
2. Балышев М. А. Из истории Харьковской обсерватории: биографические очерки // 200 лет астрономии в Харьковском университете / Под ред. проф. Ю. Г. Шкуратова. Харьков: ХНУ, 2008. С. 99–154.
3. Балышев М. А. Историко-биографическое исследование жизни и творчества украинского астронома Прасковы Георгиевны Пархоменко // Наука і Наукознавство. 2018. №1. С.114-137.
4. Societe Astronomique de France. Séance du mercredi 3 novembre 1926 // Astronomie. 1926. Vol. 40. P. 495–508.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТРУКЦІЙ МАШИН В ПРАЦЯХ В.О. ДОБРОВОЛЬСЬКОГО

Бандус В.О.

Один із найвизначніших українських дослідників в області загального машинобудування – доктор технічних наук, професор Віктор Опанасович Добровольський (1884-1963 рр.). Вчений являється автором понад 140 наукових робіт в різних областях машинобудування та основоположником власної наукової школи в Одеському політехнічному інституті.

Вивчаючи та досліджуючи конструкції машин на протязі майже п'ятдесяти років в період неперервного розвитку машинобудування як ключової галузі промисловості в Україні і світі, дослідник виділив ряд основних принципів, що дали можливість охарактеризувати основні тенденції та закономірності в розвитку конструкцій машин та зробити низку важливих зауважень для подальшого прогресу машинобудування.

Головними параметрами, що впливають на конструкцію машин, за думкою В. О. Добровольського, є норми експлуатації, виробництва та розвиток